ЕТИМОЛОГИЯ, ДЕФИНИЦИИ, ТЪЛКУВАНИЯ И СРАВНИТЕЛНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА НЯКОИ СВЪРЗАНИ С УПРАВЛЕНИЕТО ПОНЯТИЯ

Елица Петрова

ETYMOLOGY, DEFINITIONS, INTERPRETATIONS AND COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF SOME CONCEPTS RELATED TO MANAGEMENT

Elitsa Petrova

Резюме: *През годините понятията „управление“, „мениджмънт“, „ръководство“, „командване“ и „лидерство“ са използвани в организационен контекст и в българската наука като синоними и дори като взаимозаменяеми термини. Определено дебатът за разликите между тях е уместен и правдив, но дебатът за тяхната взаимна свързаност и допълване също е логичен. Той води до извличане на фактологични истини за етимологията и съдържанието на посочените феномени, и разкриването на съществуващата взаимна връзка между тях, като преливащи се един в друг, а понякога взаимно съдържащи се и взаимно изграждащи се. Един опит за разглеждане на тези феномени, както в тяхната цялост, така и в тяхната свързаност може да се окаже полезен и би позволил създаването на по-пълна представа за тях.*

Ключови думи: *управление, командване, лидерство.*

Abstract: *Over the years, the concepts of „management“, „command“, „leadership“, etc. have been used in the organizational context and in Bulgarian science as synonyms and even as interchangeable terms. Certainly the debate about the differences between them is relevant and true, but the debate about their interconnectedness and complementarity is also logical. It leads to the extraction of factual truths about the etymology and content of the mentioned phenomena, and the disclosure of the existing mutual relationship between them, as flowing into each other, and sometimes mutually contained and mutually constructed. An attempt to consider these phenomena, both in their entirety and in their interconnectedness, may prove useful and would allow the creation of a more complete picture of them.*

Key words: *management, command, leadership*

Въведение

Основен обект на статията е управлението като човешка дейност, наука и феномен. Предмет на статията е етимологията и сравнителна характеристика на управлението и свързаните с него понятия,

дефиниции и тълкувания. Тезата, която статията защитава е признаването на свързаността между феномените „управление“, „мениджмънт“, „ръководство“, „командване“ и „лидерство“ и приемането на формата „управлението чрез лидерство“, като значима, необходима и успешна форма на управление. Теоретично-базираното изследване, представено в статията, дава възможност за извършване на разграничение между посочените феномени, както и за обосноваването на тяхната свързаност и взаимна зависимост, поднасяйки етимологични доказателства, представяйки разнообразни научни дефиниции и тълкувания. Избраната методология включва контент-анализ на управлението и свързаните с него понятия, обхващащ множество литературни източници и насочващ към концепцията за управление чрез лидерство, загатвайки бъдещето на феномена.

През годините понятията „управление“, „мениджмънт“, „ръководство“, „командване“ и „лидерство“ са използвани в организационен контекст и в българската наука като синоними и дори като взаимозаменяеми термини. Определено дебатът за разликите между тях е уместен и правдив, но дебатът за тяхната взаимна свързаност и допълване също е логичен. Той води до извличане на фактологични истини за етимологията и съдържанието на посочените феномени, и разкриването на съществуващата взаимна връзка между тях, като преливащи се един в друг, а понякога взаимно съдържащи се и взаимно изграждащи се. Един опит за разглеждане на тези феномени, както в тяхната цялост, така и в тяхната свързаност може да се окаже полезен и би позволил създаването на по-пълна представа за тях.

1. Управление – същност, съдържание и сродни понятия

Управлението, като човешка дейност насочена към улесняване постигането на положителни резултати от една организация във всичките си форми, предполага събиране на хората и сплотяването им за достигане на общите цели и задачи ефективно и ефикасно, включвайки координирането на дейността на организацията, в съответствие с определени политики и съвкупността от властнически правомощия, непрекъснатото вземане на управленски решения, както и поемането на отговорност за взетите решения.

През 19-ти век, предлагайки своя дефиниция за управлението, Анри Файол отбелязва, че то е съвкупност от шест функции: прогнозиране, планиране, организиране, командване (по-късно разширено до ръководене, а в съвременното управление – до лидерство), координация и контрол. Излизайки извън рамките на административната школа в управлението, с основоположник Файол, Мери Фолет поема друга посока при дефиниране на съдържанието на управлението, твърдейки, че то е „изкуството да накараш нещата да се

случат чрез хората”.

През 20-ти век Питър Дракър, един от най-известните и превеждани по цял свят учени в областта на управлението, предполага, че то е „особен вид дейност, която превръща неорганизираната тълпа в ефективна, целенасочена и производителна група“[1]. В българската управленска наука често използваме дефиницията, предложена от Пенчо Пенчев, според която управлението представлява „процес на въздействие от страна на управляващите върху управляваните, за да могат да бъдат постигнати предварително набелязаните цели, като по този начин се съгласува съвместната дейност на хората“.[2]

В настоящото изследване ще обърнем внимание не толкова и само на вече предложени научни дефиниции за управлението и негови свързани понятия, но и на британски и български етимологични, тълковни и синонимни речници, които показвайки ни историята и зараждането на понятията, добиване на смисъла, характерен за тях днес, техни синоними и свързани думи и значения, не само ще разкрият тяхната същност, но и ще подкрепят основната научна теза за свързаност между изследваните феномени.

Cambridge Dictionary, например, дефинира управлението като дейността по „контролиране на нещо или използване или справяне с нещо по начин, който е ефективен“[3], а Merriam-Webster Dictionary допълва, че това е „актът, изкуството, умението, процесът, свързан с контрол и вземане на решения“[4]. Разглеждайки авторитетните британски речници откриваме, че „управлявам“ („manage“) притежава огромно и богато разнообразие от съдържащи се в себе си характеристики и се тълкува по следните начини:

- да успея да направя нещо или да се справя с нещо въпреки препятствията, особено ако то е трудно постижимо;
- да бъда отговорен за контролирането или организирането на някой или нещо;
- да инвестирам в нещо или някого;[5]
- да нося отговорност;
- да администрирам;
- да упражнявам контрол;
- да продължавам въпреки трудностите;

[1] Barrett, R. (2003). Vocational Business: Training, Developing and Motivating People. Business & Economics. p. 51.

[2] Пенчев, П. (2002). Основи на управлението. Издателство Абагар. Велико Търново.

[3] Cambridge Dictionary (2021). Management. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/management, available 01.10.2021.

[4] Merriam-Webster Dictionary (2021). Management. Merriam-Webster, Incorporated. https://www.merriam-webster.com/dictionary/management, available 01.10.2021.

[5] Cambridge Dictionary (2021). Manage. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/manage, available 01.10.2021.

- да контролирам поведението си и поведението на другите;
- да накарам (човек) да направи това, което желая;
- да постигам целите си;
- да водя и ръководя дела, да постигам.[6]

В тълкуването, което дават за „управление“ Cambridge Dictionary и Collins Dictionary се употребяват думите и фразите – „да успея да“, „нося отговорност“, „администрирам“, „накарам (човек) да“, „контролирам“, „постигам“ и „водя“, което ни предоставя широка база за създаване на дефиниция за управленската дейност като дейност, съчетаваща едновременно административни и властнически функции, разполагане с права, поемане на задължения, контролиране, но едновременно с това и носене на отговорност, и за полагане на грижа за целите, хората и организацията.

През 1560-те години думата „управлявам“ има значението – „да се справя; обучава или насочва“. Думата произлиза от старофренската дума „manège“ – „конно майсторство“ и от италиански език от „maneggiare“ – „обработка, докосване, да контролираш“. Думата разширява своето значение с „контрол или директно влияние чрез способности“ и управление на всякакъв вид бизнес към 1570-те години Значението „ефект чрез усилие“ и „успех в постигането“ датира от 1732 г.[7]

Необходимо е да се отбележи, че думата „management” на български се използва чрез директно взаимстване на чуждицата, но се превежда и като управление. Съществува и мнение, според което мениджмънта се свърза главно с постигане на положителни финансови резултати, поради което под „мениджър“ в управленската наука най-често се има предвид лице, което е нает да управлява професионално даден бизнес, като това предполага откъсване на собствеността на бизнеса и неговите активи от реалното управление на организацията.

В превод „manager” означава „управител”, „директор”, „началник”, „ръководител”, „администратор”. Мениджърът е човек, който управлява или поема отговорност за нещо. Според Vocabulary Dictionary, Online Etymology Dictionary и Cambridge Dictionary вероятният произход на думата е латинската дума „manus“, което означава „ръка; ръчен; ръка, насочваща другите“.[8] В началото на 1580-те години терминът „мениджър“ придобива смисъла на „този, който

[6] Collins Dictionary (2021). Manage. Collins. https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/manage, available 01.10.2021.
[7] Online Etymology Dictionary (2001-2021). Manage. Douglas Harper. https://www.etymonline.com/word/manage, available 11.08.2021.
[8] Vocabulary (2001-2021). Manager. Vocabulary.com, Inc. https://www.vocabulary.com/dictionary/manager, available 11.08.2021.

ръководи или контролира“. Значението „човек, натоварен с управление на бизнес или публична институция“ е от 1705 г.

мениджър (съществително име)

• лице, което пряко ръководи учреждение, предприятие, организация и др.;

• някой, който контролира ресурси и разходи, директор, тип администратор, взимащ решения;

• някой, който администрира бизнес; лицето, което отговаря за управлението на компания и т.н.[9]

Синоними: владетел, властелин, господар, директор, началник, ръководител, надзирател, уредник, администратор.[10]

Основните функции на управлението, започват с прогнозирането и планирането – като дейности, подсказващи бъдещите насоки на развитие на организацията и нейната дейност; продължават с организирането, което е свързано с установяване на структурата на организацията по отношение на права, власт, отговорност и задачи; и намират същностно проявление в командването или ръководството на подчинените, което осигурява реализиране на необходимите за организацията решения.

Непосредствено свързано с тях е мотивирането, което включва разработването на ефективни методи и средства за стимулиране на човешкия ресурс. Контролът като една от основните функции на управлението обхваща най-общо разработване, внедряване и използване на система за установяване на съответствието или несъответствието между предварително начертаните планове, стандартите, нормативи и действителното изпълнение, а регулирането е завършващата процеса по управление управленска функция, която се изразява в отстраняване на негативните резултати, открити на етапа на контрол и изработване на мерки за бъдеща превенция.

Прогнозирането се определя като „изявление за това, което се смята, че може и е вероятно да се случи в бъдеще във връзка с конкретна ситуация; декларация за това, което се очаква да се случи в бъдеще, въз основа на информацията, с която се разполага в настоящия момент“[11]; „изчисляване на бъдещо събитие или състояние, обикновено в резултат на проучване и анализ на наличните съответни данни;

[9] Cambridge Dictionary (2021). Manager. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/manager, available 11.08.2021.

[10] Online Rechnik (2021). Управител. OnlineRechnik.com. http://www.onlinerechnik.com/duma/%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB, available 11.08.2021.

[11] Cambridge Dictionary (2021). Forecast. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/forecast, available 01.10.2021.

посочване на вероятността да се случи дадено събитие; пророчество, оценка, анализ на тенденциите за сбъдване на събитие или състояние“;[12] „измисляне, подготвяне; предсказване на събития, възприемане“.[13] Прогнозирането е процеса на изготвяне на насоки за бъдещето въз основа на минали и настоящи данни.

Планирането е „поредица от дейности или събития по организиран начин, така че те да са успешни или да се случат навреме“[14]; „представа и намерение за бъдещето[15]; „набор от действия, които са предназначени за постигане на конкретна цел“[16]; „действие, осъществяващо се чрез процеса по създаване на план, метод за постигане на нещо в перспектива, разработен предварително; предварително предложена идея за извършване на нещо; чертеж, очертание, скица, схема или програма за създаване, извършване или подреждане на нещо; проект, дизайн, график“ [17].

Организирането е управленска функция, която включва оформяне и дизайн на организацията; разработване на организационна и организационно-управленска структура; подреждане на хора, ресурсите и събития за осигуряване на постигане на организационните цели. Организирането е „подреждане на елементи в цяло от взаимосвързани и взаимозависими части“[18]; „формиране в съгласувано единство или функционално цяло; предизвикване на развитие на дадена структура или обединение“[19]; „създаване на група от хора с обща цел, които работят заедно“[20]; „актът или процесът на подреждане на различните части на нещо в определен ред; актът или процесът на планиране и подреждане на различните части на събитие или дейност; обединение; административна и социална структура“[21].

Ръководството, като една от функциите на управлението, се определя като „насочване; направляване; дирижиране; даване на личен

[12] Merriam-Webster Dictionary (2021). Forecast. Merriam-Webster, Incorporated. https://www.merriam-webster.com/dictionary/forecast, available 01.10.2021.
[13] Online Etymology Dictionary (2001-2021). Forecast. Douglas Harper. https://www.etymonline.com/word/forecast, available 01.10.2021.
[14] Cambridge Dictionary (2021). Planning. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/planning, available 01.10.2021.
[15] Cambridge Dictionary (2021). Plan. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/plan, available 01.10.2021.
[16] Cambridge Dictionary (2021). Plan. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/plan, available 01.10.2021.
[17] Collins Dictionary (2021). Plan. Collins. https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/plan, available 01.10.2021.
[18] Cambridge Dictionary (2021). Organize. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/organize, available 01.10.2021.
[19] Merriam-Webster Dictionary (2021). Organize. Merriam-Webster, Incorporated. https://www.merriam-webster.com/dictionary/organize, available 01.10.2021.
[20] Cambridge Dictionary (2021). Organization. Cambridge University Press.https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/organization, available 01.10.2021.
[21] Merriam-Webster Dictionary (2021). Organization. Merriam-Webster, Incorporated. https://www.merriam-webster.com/dictionary/organization, available 01.10.2021.

пример; авторитет, утвърждаващ поведение; делегиране на власт и отговорност; повлияване върху поведението на другия; формиране на подчинение“.[22] Определението, което най-добре обхваща основния фокус на ръководството според Красимир Марков гласи, че то е процес, който обхваща двама или повече души, като единият се стреми да повлияе на поведението на другия, при което се оформят няколко основни предположения: „ръководството е процес; ръководството обхваща други хора; налице е подчинение; крайният продукт от процеса на ръководство е форма на постигане на целта“.[23]

Имайки предвид първоначалната формулировка на управленската функция „ръководене“ от Анри Файол като „командване“, ще отделим дължимото място на още няколко свързани с управлението термини – „командване, командвам, командир“.

Терминът „**командвам**“ е с произход от 1300-те години и значение на „заповядвам, притежавам власт“, произлизащо от старофренски език– „да заповяда“, от латински език „commendare“ – „да препоръча, да повери на, да се ангажирам, да поверя“. Командването се определя от Online Etymology Dictionary като „заповядване на извършването на последващи действия, базирано на притежаване на власт; да провери, да повери на, да се ангажира с; контрол, владеене на ситуация“[24] и от Cambridge Dictionary като „актът на притежание на власт (от страна на някого), да дава заповеди“[25].

Това, което откриваме винаги при определяна на същността, съдържанието и значението на „командване“ е непреходния смисъл на понятието, който се корени в значението „да действаш или да имаш власт, да упражняваш върховна власт“.

От края на 14-ти век „командване“ се използва и като „в обхвата на нечие влияние“. Свързани на понятието думи са „заповед“ и „това, което е заповядано или наредено“. Значението „контрол, право на власт и принуда за подчинение“ е от средата на 15-ти век. Значението „контрол, владеене на ситуация“ е от 17-ти век.[26] Командването винаги се разглежда и базира на власт, заповед, владеене, контрол и принуда, с което рязко се разграничава от всички останали разглеждани понятия,

---

[22] Марков, Красимир (2014). Лидерство и формиране на екипи. Издателски комплекс на НВУ „Васил Левски”. Велико Търново.

[23] Марков, Красимир (2014). Лидерство и формиране на екипи. Издателски комплекс на НВУ „Васил Левски”. Велико Търново.

[24] Online Etymology Dictionary (2001-2021). Command. Douglas Harper. https://www.etymonline.com/word/command?ref=etymonline_crossreference#etymonline_v_17217, available 11.08.2021.

[25] Cambridge Dictionary (2021). Commander. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/commander, available 11.08.2021.

[26] Online Etymology Dictionary (2001-2021). Command. Douglas Harper. https://www.etymonline.com/word/command?ref=etymonline_crossreference#etymonline_v_17217, available 11.08.2021.

сродни на управлението или свързани с него.

Според Online Etymology Dictionary значението на понятието „командир“ под формулировката на „онзи, който има властта да командва или заповядва“, датира от началото на 14-ти век и произхожда от старофренски език – „командир, комендант, заповед, заповядай“. Значението „главнокомандващ, командир на армията на една държава“ датира от 1650-те години.[27]

командир (съществително име)

- ръководител на войскова единица, ръководител на група, сформирана за някаква дейност;
- офицер, който отговаря за военна операция, или офицер с определен ранг.[28]

Синоними: генерал, военачалник, пълководец, стратег, тактик, началник, главнокомандуващ.[29]

Що се отнася до сферата на сигурността и отбраната, командирът има ясно определени функции, базиращи се на единоначалие, а управлението чрез командване и контрол остава ключово при прилагането на военна сила. Командването по време на война е „интензивен и динамичен процес на вземане на трудни решения в сложни ситуации, в среда на несигурност и ограничено време“[30], а управлението чрез командване и контрол е „средство за фокусиране на усилията на лица, организации и ресурси за постигането на определена цел, поради което често се определя като упражняване на правомощия и ръководство от определен командир над подчинените му при изпълнението на дадена мисия“.[31]

Мотивацията е силата, която кара хората да постъпват, да действат, да се отнасят към някого или към нещо в различни ситуации по начин, който те самите изберат. *Мотивирането* е „да накараш някой да се държи по определен начин; да накараш някой да иска да направи нещо; да влияеш върху поведението на някого по определен начин;

[27] Online Etymology Dictionary (2001-2021). Command. Douglas Harper. https://www.etymonline.com/word/command?ref=etymonline_crossreference#etymonline_v_17217, available 11.08.2021.

[28] Cambridge Dictionary (2021). Commander. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/commander, available 11.08.2021.

[29] Online Rechnik (2021). Командир. OnlineRechnik.com. http://www.onlinerechnik.com/duma/%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D1%80, available 11.08.2021.

[30] Joint Chiefs of Staff of the USA (1995). Doctrine for Command, Control, Communications, and Computer (C4) Systems Support to Joint Operations – Joint Pub 6-0. https://www.readkong.com/page/doctrine-for-command-control-communications-and-computer-4043976, available 23.10.2021.

[31] Alberts, David S., Richard E. Hayes, 2006. Understanding Command and Control - Future of command and control, CCRP Publications, ISBN 1893723178, 9781893723177.

вдъхновяване на някого да действа; осигуряване на стимул; насърчаване; предизвикване на ентусиазъм; подбуждане“;[32] „това, което подтиква човек да се държи по определен начин, психическо състояние или сила, което предизвиква действие на воля; контрол на движението, предизвикващ движение, имащ сила да премества някого или нещо“[33]; „стимулиране към действие, подбуждаща причина за; инициране или стимулиране на действие или поведение“.[34]

Контролирането е „актът на ограничаване на нещо, нечии действия или поведение и притежаване на властта да се направи това; способността или силата да решат или силно да повлияят на конкретния начин, по който нещо ще се случи или някой ще се държи; условието някой да притежава такава способност или власт; влияние, правило или закон, който определя ограничение за нещо; правомощия да се вземат решения; властта да се дават нареждания, човек да взема решения и да поема отговорност“.[35] Контролирането включва гарантиране, че изпълнението на дейността не се отклонява от стандартите. Контролирането се състои от установяване на стандарти за изпълнение, сравняване на действителното изпълнение със стандартите и предприемане на коригиращи действия, когато е необходимо.[36]

Регулирането е „официално правило или нормативен акт за контрол и въвеждане на ограничение на някого или нещо, според правилата или обичайния начин на работа; процес, който позволява на хората да се приспособят към промените в себе си и в средата; правилата или системите, които се използват от лице или организация за контрол на дейност или процес; действията по контролиране на дейност или процес“;[37] дейност по „проверка за спазване на правила, закони, нормативи, стандарти“;[38] „коригиране; състояние на редукция в съответствие с правило или стандарт“.[39]

Всички посочени функции на управлението са признати за такива от управленската наука и се използват непрекъснато в управленската практика.

---

[32] Cambridge Dictionary (2021). Motivate. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/motivate, available 01.10.2021.

[33] Online Etymology Dictionary (2001-2021). Motive. Douglas Harper. https://www.etymonline.com/word/motive, available 01.10.2021.

[34] Online Etymology Dictionary (2001-2021). Motivate. Douglas Harper. https://www.etymonline.com/word/motivate, available 01.10.2021.

[35] Cambridge Dictionary (2021). Control. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/control, available 01.10.2021.

[36] Carpenter, Mason, Bauer T., Erdogan B. (2010). Management Principles (v. 1.0). Jupiterimages Corporation. https://www.academia.edu/29005267/Management_Principles_v_1_0, available 09.12.2021.

[37] Cambridge Dictionary (2021). Regulation. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/regulation, available 01.10.2021.

[38] Cambridge Dictionary (2021). Regulate. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/regulate, available 01.10.2021.

[39] Online Etymology Dictionary (2001-2021). Regulate. Douglas Harper. https://www.etymonline.com/word/regulate, available 01.10.2021.

2. Феноменът „управление“ и негови свързани понятия – дефиниции и тълкувания в българската управленска наука, практика и ежедневие

Поради погрешния или небрежен превод от чужд език и формираните на тази основа тълкования, наложили се в българския език през годините, понятията за „управлявам“, „водя“, „ръководя“, „командвам“ често се използват откъснато от тяхното действително значение не само в ежедневието, но и в управленската наука и практика.

Речникът на думите в българския език посочва следните значения на думата „*управлявам*“: [40]

- командвам действието на; направлявам, експлоатирам;
- организирам и направлявам дейност (на учреждение, предприятие, стопанска единица);
- ръководя.

Синонимният речник на думите в българския език посочва следните думи-синоними на думата „управлявам“: (гл.) ръководя, водя, направлявам, администрирам, завеждам, уреждам, възглавявам; (гл.) заповядвам; (гл.) владея, господар съм, държа във властта си, напътвам, контролирам, служа си с; (гл.) господствам, властвам, упражнявам контрол; (гл.) командувам, експлоатирам; (гл.) карам, движа, закарвам, откарвам, докарвам, возя; (гл.) надзиравам, наглеждам; (гл.) насочвам; (гл.) стопанисвам; (гл.) организирам, дирижирам, режисирам, командвам.

Българо-Английският речник посочва, че основни преводни думи на думата „управлявам“ са: govern; rule (over); (предприятие и пр.) manage, control, run, superintend; (машина) operate, run, work.[41]

Българският тълковен речник и Българският синонимен речник отправят определени послания относно значението на понятието „управлявам“ и сродните му понятия. „Управлявам“ се тълкува едновременно като „командвам“ и като „ръководя, водя, направлявам, администрирам, завеждам, уреждам, възглавявам“, т.е. освен посочените англо-саксонските авторитетни източници – Online Etymology Dictionary, Cambridge Dictionary, Merriam-Webster Dictionary и Collins Dictionary и българските такива включват в понятието за управление понятията за „командвам“ и „ръководя, водя“.

---

[40] Речник на думите в българския език. Тълковен, синонимен, етимологичен, двупосочен. Английско-Български речник (2006 – 2022). Управлявам. Ganbox SEO. http://rechnik.info/%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%8F%D0%B2%D0%B0%D0%BC, available 27.09.2022.

[41] Речник на думите в българския език. Тълковен, синонимен, етимологичен, двупосочен. Английско-Български речник (2006 – 2022). Управлявам. Ganbox SEO. http://rechnik.info/%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%8F%D0%B2%D0%B0%D0%BC, available 27.09.2022.

Едновременно с това значението на думата „*водя*“ е декларирано доста по-меко (като мек метод за действие), а именно – „напътвам, направлявам, насочвам, упътвам, повеждам, предвождам, управлявам, ръководя, ориентирам“ (виж по-долу), а „ръководя“ се определя и като „оглавявам, управлявам“.

В българският език „lead“ превеждаме с две думи „водя“ и ръководя“. Едновременно с това „leader“ превеждаме и тълкуваме като „водач“, „лидер“ и „ръководител“, но не тълкуваме като последното. Терминът „leadership“ е превеждан през годините в българската наука и ежедневие едновременно като „лидерство“ и „ръководство“. Всичко това поражда обърквания и трудности за разграничаването и отдефинирането на посочените понятия.

В Български тълковен речник думата „водя“ има следното значение:[42]

- карам това, което може да се движи (човек, животно), да върви след мене или заедно с мене;
- предвождам;
- завеждам; вземам със себе си да ме придружава;
- ръководя, насочвам, извършвам, осъществявам;
- предизвиквам;
- отвеждам, достигам;
- съобразявам се, ориентирам се;
- разг. вървим заедно, прекарваме много време заедно;
- разг. водя за носа (някого);
- разг. подчинявам на волята си, командвам.

Синонимният речник на думите в българския език посочва за синоними на „водя“ думите: (гл.) развеждам, карам, разкарвам, съпровождам, закарвам, докарвам, довеждам, изкарвам, извеждам, отвеждам, завеждам; (гл.) напътвам, направлявам, насочвам, упътвам, повеждам, предвождам, управлявам, ръководя, ориентирам; (гл.) въвеждам; (гл.) ескортирам; (гл.) нося, донасям; (гл.) командувам, дирижирам; (гл.) следвам, провеждам, прокарвам, прилагам.

Българо-Английският речник посочва, че основни преводни думи на думата „водя“ са: lead, conduct; (завеждам) take; (довеждам) bring; (ръководя) guide, direct; (обучение) conduct; (борба, война) wage, carry on, conduct; lead/be conducive/be a stepping-stone to.[43]

Според българския тълковен речник „*ръководя*“ означава:

---

[42] Речник на думите в българския език. Тълковен, синонимен, етимологичен, двупосочен Английско-Български речник (2006 – 2022). Водя. Ganbox SEO. http://rechnik.info/%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D1%8F, available 27.09.2022.

[43] Речник на думите в българския език. Тълковен, синонимен, етимологичен, двупосочен Английско-Български речник (2006 – 2022). Водя. Ganbox SEO. http://rechnik.info/%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D1%8F, available 27.09.2022.

- начело съм на нещо, направлявам някаква дейност;
- оглавявам, управлявам;
- причина съм за нещо;
- действам в съгласие с нещо или по причина на нещо.

Синонимният речник на думите в българския език посочва следните думи, синоними на думата „ръководя“: (гл.) стоя начело, оглавявам, възглавявам, управлявам, държа юздите, завеждам, уреждам, администрирам; (гл.) водя, напътвам, направлявам, насочвам, дирижирам (гл.) владея, господар съм, държа във властта си, контролирам, служа си с; (гл.) командувам, предвождам; (гл.) експлоатирам; (гл.) определям, обуславям, давам насока на; (гл.) стопанисвам; (гл.) организирам, режисирам, командвам; (гл.) уча, обучавам, подготвям, наставлявам. Българо-Английският речник посочва, че основни преводни думи на думата „ръководя“, в зависимост от контекста на изказването са: lead, guide, direct, preside at, chair, докато основни преводни думи на думата „управлявам“ са: „manage, run, be in charge of, be at the head of“.[44]

Понятието „*лидер*“ от своя страна се тълкува от Български тълковен речник като:[45]

- водач, ръководител на политическа партия или на обществено-политическа организация;
- този, който води при спортни състезания;
- кораб, оглавяващ колона;
- водач, който увлича, ръководи.

Синоними на „лидер“ са: „водител, водач, вожд, шеф, началник, главатар, предводител“.[46]

При използване на тези понятия за нуждите на науката за управление на хора и ресурси, и на база на посоченото следва да направим определено разграничение:

- „command“ – „командване“ (същ. име), „командвам“ (гл.), ‚commander“ – „командир“ (същ. име), понятията се свързват с използване на сила, власт, даване на заповеди, и притежават много строго отличаващ се формален, официален характер, предполагащ задължителност;

[44] Речник на думите в българския език. Тълковен, синонимен, етимологичен, двупосочен Английско-Български речник (2006 – 2022). Ръководя. Ganbox SEO. http://rechnik.info/%D1%80%D1%8A%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D1%8F, available 27.09.2022.

[45] Речник на думите в българския език. Тълковен, синонимен, етимологичен, двупосочен Английско-Български речник (2006 – 2022). Лидер. Ganbox SEO. http://rechnik.info/%D0%BB%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D1%80, available 27.09.2022.

[46] Речник на думите в българския език. Тълковен, синонимен, етимологичен, двупосочен Английско-Български речник (2006 – 2022). Лидер. Ganbox SEO. http://rechnik.info/%D0%BB%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D1%80, available 27.09.2022.

- „manage“ (гл.) – управлявам, мениджирам; „management“ (същ. име) – управление, мениджмънт; „manager“ (същ. име) – „мениджър; управител“; човек, който управлява, що се отнасят до професионално управлявана бизнес дейност; понятията притежават формален характер и предполагат поемане на определени професионални задължения и отговорности;
- „give direction“ (гл.) – удачно ни се струва да използваме за превод на понятието „ръководя“, като насочвам, направлявам, „director/head“ (същ. име) – „ръководител/глава на нещо“; понятието има характер на основна функция в управлението, заедно с функциите по планиране, прогнозиране, организиране, мотивиране, регулиране и контролиране;
- „lead“ (гл.) – „водя“, „leadership“ (същ. име) – „водачество, лидерство“; „leader“ (същ. име) – „водач, лидер“, форма на дух, грижа към последователите, личен пример, притежаване на специфични знания, умения, способности; понятията притежават неформална, незадължителна и незадължаваща същност и основа.

Науката за държавното управление, която включва създаване на закони и различни правни норми, тяхното прилагане и правна интерпретация, организиране на данъчно облагане, държавно обществено осигуряване и отбрана, осигуряване на обществен ред, провеждане на външна политика и други, пряко свързани с държавното управление дейности борави с термина „управлявам“ на български език, докато в английски език се използва думата „to govern“.

Според науката „мениджмънт“ управлението представлява „съзнателно въздействие на управляващия субект (човека) върху управлявания обект (хора, природна среда и т.н.), във връзка с направляването и координирането на протичащите процеси, с цел постигане на набелязаните (прогнозирани, планирани) резултати в най-кратки срокове, с най-малко нежелателни отклонения и с минимални средства“[47], („мениджър“ наричаме професионален управляващ на дадена организация, най-често бизнес предприятие). Икономиката, разглежда ръководенето като необходима управленска функция, залагайки на задължението, което имат една към друга двете участващи с процеса страни – работник и работодател.

Военното дело държи на единоначалието и единството на командването, опирайки се и признавайки необходимостта офицерът да бъде и лидер.

Педагогиката, от своя страна, като наука за възпитанието, обучението и образованието тълкува понятието „ръководя“ като „водя за ръката“, а не като „водя с ръка“ („to guide“), позовавайки се на

[47] Пенчев, П. (2002). Основи на управлението. Издателство Абагар. Велико Търново.

отминалите времена, когато в Древен Рим учениците са имали свои лични възпитатели, които са ги напътствали и подпомагали в процеса на обучение.

3. Управление чрез лидерство – необходимост и бъдеще на феномена

Има безброй научни и художествени подходи към лидерството, митове, легенди или теории, които през годините на израстване на човека практиката отдели и обобщи, разделяйки се с ненужното от тях.

В науката за управление се прави разлика между понятията „лидер" и „ръководител". Думата „ръководител" произлиза от староанглийски език – „heafod" „глава на нещо, главен човек, лидер, владетел", с произход от готическата дума „haubiþ", която е със значение – „глава". Значението „насочване на главата (към)" е от 1600-те години.[48] Най-общо би могло да се каже, че ръководството е „определен тип управленско взаимодействие основаващо се на най-ефективните за дадена ситуация източници на власт и е насочено към убеждаването (или принуждаването) на хората с оглед на достигането на определени организационни цели".[49]

ръководител (съществително име)

- човек, който ръководи;
- някой, който отговаря или ръководи организация, група; да бъде начело и т.н.[50]

Синоними: вожд, водач, разпоредител, наставник, началник, отговорник, шеф, предводител, директор, управител, глава, главатар, администратор.[51]

…когато ръководителят се превърне в лидер.

Терминът „водя" („to lead") произхожда от староанглийската дума „lædan", което означава – „карам да върви; водя; марширувам начело, отивам и заставам пред другите като водач; придружавам; показвам пътя" – значение, произлизащо от протогерманската дума „layjanan" – „да отиде, да пътува, да продължа напред".

[48] Online Etymology Dictionary (2001-2021). Head. Douglas Harper. https://www.etymonline.com/word/head, available 11.08.2021.

[49] Марков, К. (2014). Лидерство и формиране на екипи. Издателски комплекс при НВУ „Васил Левски". Велико Търново.

[50] Cambridge Dictionary (2021). Head. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/head, available 11.08.2021.

[51] Online Rechnik (2021). Ръководител. OnlineRechnik.com. http://www.onlinerechnik.com/duma/%D1%80%D1%8A%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB, available 11.08.2021.

Непреходният смисъл „действам като лидер“ е от 1570-те години. През 1821 г. терминът „лидерство“ се появява със значението на „позиция на лидер, да командва“, което се обогатява в края на 19-ти век, когато се свързва със „способност да ръководя“.[52] Значението „посока, дадена чрез пример“ датира от 1863 г.[53] Думата *водя („to lead“)* означава:

- да бъда отпред, да съм първи, да печеля;
- да контролирам група хора, държава или ситуация;
- да покажа пътя за достигане или извършване на нещо;
- да заведа някого някъде, като отида с него и го предвождам;
- да се движа в определена посока, да водя някого в определена посока;
- печеливша позиция по време на състезание;
- акт на показване на човек или група хора какво да се прави;
- да се управлявам или контролирам група хора;
- да бъда човекът, който взема решения и когото другите хора избират да следват;
- да се подготвя за нещо, което да се случи;
- да бъда отпред;
- да отговарям за група хора, организация или ситуация;
- да повлияя на някого да направи нещо;
- да постигна по-голям напредък от други хора в развитието на нещо.[54]

Според Cambridge Dictionary „лидер“ е:[55]

- някой, който печели по време на състезание или ситуация, в която хората се състезават;
- лице, което управлява или контролира други хора, поради своите способности или позиция;
- лице, което контролира група, държава или ситуация;
- лице, което отговаря за групата, състоянието, ситуацията.

Жан Блондел счита, че лидерството е старо като самото човечество, универсално и неизбежно, защото съществува навсякъде – в големи и малки организации, в бизнеса и в религията, в правителствени и неправителствени организации и институции, в училищни колективи, в уличните банди и масовите демонстрации, в

[52] Online Etymology Dictionary (2001-2021). Leadership. Douglas Harper 2001-2021, https://www.etymonline.com/word/leadership, available 08.08.2021.
[53] Online Etymology Dictionary (2001-2021). Lead. Douglas Harper. https://www.etymonline.com/word/lead, available 11.08.2021.
[54] Cambridge Dictionary (2021). Lead. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/lead, available 11.08.2021.
[55] Cambridge Dictionary (2021). Leader. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/leader, available 08.08.2021.

синдикалните и благотворителните организации.

Понятието „лидерство“ се появява през 1821 г. със значението на „позиция на лидер, командване“. Смисълът му се обогатява в края на 19-ти век и се свързва с „характеристики, необходимиq за да бъдеш лидер и способност да водиш“.[56]

Лидерството е: „поведението на индивида за насочване на дейностите на група към споделена цел” (Hemphill & Coons, 1957); „процесът на влияние върху дейностите на организирана група за постигане на целта“ (Rauch & Behling, 1984); „процес на придаване на цел (смислена посока) на колективните усилия и предизвикване на желание за постигане на целта“ (Jacobs & Jaques, 1990); „способността да се стартират процеси на еволюционна промяна“ (Schein, 1992); „способността на индивида да влияе, мотивира и дава възможност на другите да допринасят за ефективността и успеха на организацията“ (House et al., 1999).[57]

Лидерството е процес, сложна и динамична обменна връзка, изградена с течение на времето между лидер и последовател или между лидер и група от последователи. В тази връзка *последователят* не е пасивен играч. Последователят е този, който или отхвърля или приема лидерството, като доброволно предоставя част от своите власт и влияние на лидера.

По отношение на разграничението между ръководство и лидерство, и тяхното еволюционно развитие, в световната управленска наука и практика се обособяват два главни етапа.

Първият етап от развитието на представата за ръководството и лидерството е свързан с разбирането, че ръководителят и лидерът са две различни фигури в динамиката на организационния живот. На първия се гледа като на официален управляващ, т.е. той е човек, който е избран или назначен на съответната длъжност, а статутът му в организационната йерархия е закрепен с необходимите административни права и отговорности.

Лидерът е „един от групата”. Неговият авторитет не е закрепен с бюрократични правила, а властта му е доброволно приета от останалите хора в организацията.

Вторият етап от еволюцията в развитието на двата феномена е свързан с идеите за преминаването на ръководителя на лидерски позиции. Ръководителят лидер притежава официална власт, но едновременно с това е приеман за лидер от подчинените си. Той защитава интересите на организацията и на подчинените си.

[56] Online Etymology Dictionary (2001-2021). Leadership. Douglas Harper 2001-2021, https://www.etymonline.com/word/leadership, available 08.08.2021.

[57] Yukl, Gary A. (2013). Leadership in organizations 8th ed. Pearson Education Inc. publishing as Prentice Hall.

Авторитетът му произтича от позицията, която заема, но се допълва и от качествата и способностите му.

Важна особеност на лидерството, която го отличава от ръководството, командването, мениджмънта и държавното управление е неговия неформален характер и основата на която се гради, а именно човешкия характер, знания, умения, способности, опит, както и емоции и желание за следване от страна на последователите. Всички останали прояви на управлението имат официален и задължителен характер.

Заключение

От концепциите за управление и лидерство е почти невъзможно да се избяга в нашия съвременен свят, а термините „лидер“ и „лидерство“ се използват навсякъде, понякога като „ярък призив за това, което е най-отсъстващо и необходимо в обществото, а друг път като предвестник на най-необходимите социални злини“.[58]

Някои автори твърдят, че управлението и лидерството са качествено различни, като най-крайното разграничение предполага, че управлението и лидерството не могат да се проявят в едно и също лице.

През 1991 г. Рост определя мениджмънтът като отношения на власт, които съществуват между ръководител и подчинените му, а лидерството като влияние, взаимна връзка между лидер и последователи, а Гари Юкъл пише: „Необходимо е, тези две роли да бъдат изпълнявани заедно, защото властта е рядко достатъчно основание за получаване на ангажимент от страна на подчинените или за въздействие върху други хора, чието сътрудничество е необходимо.“[59]

Все по-трудно ми е да искам да отделя управлението от лидерството или лидерството от управлението. Може би, защото зная, че те със сигурност са взаимозависими и взаимодопълващи се. За мен дилемата „лидерство срещу управление“ не съществува. Съществува „управление чрез лидерство“ – най-успешната съвместна форма на двата феномена.

Кое е по-широкото понятие?

Твърдя, че докато лидерството може да се вмести в управлението и управляващият да се изгради като лидер, обратното е значително по-трудно и противоречи на свободния дух на лидерството. И както твърди Джон Котър: „Лидерството и управлението са две отличителни

[58] Dugan, John P. (2017). Leadership Theory: Cultivating Critical Perspectives. New York: John Wiley & Sons, Incorporated.

[59] Yukl, Gary A. (2013). Leadership in organizations 8th ed. Pearson Education Inc. publishing as Prentice Hall.

и допълващи се системи за действие... И двете са необходими за успех във все по-сложна и нестабилна бизнес среда“.[60]

ЛИТЕРАТУРА:

1. Марков**,** Красимир (2014). Лидерство и формиране на екипи. Издателски комплекс на НВУ „Васил Левски”. Велико Търново.

2. Пенчев, П. (2002). Основи на управлението. Издателство Абагар. Велико Търново.

3. Речник на думите в българския език. Тълковен, синонимен, етимологичен, двупосочен. Английско-Български речник (2006 – 2022). Управлявам. Ganbox SEO. http://rechnik.info/%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%8F%D0%B2%D0%B0%D0%BC, available 27.09.2022.

4. Речник на думите в българския език. Тълковен, синонимен, етимологичен, двупосочен. Английско-Български речник (2006 – 2022). Управлявам. Ganbox SEO. http://rechnik.info/%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%8F%D0%B2%D0%B0%D0%BC, available 27.09.2022.

5. Alberts, David S., Richard E. Hayes, 2006. Understanding Command and Control - Future of command and control, CCRP Publications, ISBN 1893723178, 9781893723177.

6. Barrett, R. (2003). Vocational Business: Training, Developing and Motivating People. Business & Economics. p. 51.

7. Cambridge Dictionary (2021). Commander. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/commander, available 11.08.2021.

8. Cambridge Dictionary (2021). Control. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/control, available 01.10.2021.

9. Cambridge Dictionary (2021). Forecast. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/forecast, available 01.10.2021.

10. Cambridge Dictionary (2021). Head. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/head, available 11.08.2021.

11. Cambridge Dictionary (2021). Lead. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/lead, available 11.08.2021.

12. Cambridge Dictionary (2021). Manage. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/manage, available 01.10.2021.

[60] Health Development Consulting (2009). Introduction to Leadership & Management. ITLM/JF/ML/HK/DH. https://www.healthknowledge.org.uk › teaching, available 07.06.2022.

13. Cambridge Dictionary (2021). Management. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/management, available 01.10.2021.

14. Cambridge Dictionary (2021). Manager. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/manager, available 11.08.2021.

15. Cambridge Dictionary (2021). Motivate. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/motivate, available 01.10.2021.

16. Cambridge Dictionary (2021). Organization. Cambridge University Press.https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/organization, available 01.10.2021.

17. Cambridge Dictionary (2021). Organize. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/organize, available 01.10.2021.

18. Cambridge Dictionary (2021). Plan. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/plan, available 01.10.2021.

19. Cambridge Dictionary (2021). Planning. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/planning, available 01.10.2021.

20. Cambridge Dictionary (2021). Regulate. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/regulate, available 01.10.2021.

21. Cambridge Dictionary (2021). Regulation. Cambridge University Press. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/regulation, available 01.10.2021.

22. Carpenter, Mason, Bauer T., Erdogan B. (2010). Management Principles (v. 1.0). Jupiterimages Corporation. https://www.academia.edu/29005267/Management_Principles_v_1_0, available 09.12.2021.

23. Collins Dictionary (2021). Manage. Collins. https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/manage, available 01.10.2021.

24. Collins Dictionary (2021). Plan. Collins. https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/plan, available 01.10.2021.

25. Dugan, John P. (2017). Leadership Theory: Cultivating Critical Perspectives. New York: John Wiley & Sons, Incorporated.

26. Health Development Consulting (2009). Introduction to Leadership & Management. ITLM/JF/ML/HK/DH. https://www.healthknowledge.org.uk › teaching, available 07.06.2022.

27. Joint Chiefs of Staff of the USA (1995). Doctrine for Command, Control, Communications, and Computer (C4) Systems Support to Joint Operations – Joint Pub 6-0. https://www.readkong.com/page/doctrine-for-command-control-communications-and-computer-4043976, available 23.10.2021.

28. Merriam-Webster Dictionary (2021). Forecast. Merriam-Webster, Incorporated. https://www.merriam-webster.com/dictionary/forecast, available 01.10.2021.

29. Merriam-Webster Dictionary (2021). Management. Merriam-Webster, Incorporated. https://www.merriam-webster.com/dictionary/management, available 01.10.2021.

30. Merriam-Webster Dictionary (2021). Organize. Merriam-Webster, Incorporated. https://www.merriam-webster.com/dictionary/organize, available 01.10.2021.

31. Online Etymology Dictionary (2001-2021). Command. Douglas Harper. https://www.etymonline.com/word/command?ref=etymonline_crossreference#etymonline_v_17217, available 11.08.2021.

32. Online Etymology Dictionary (2001-2021). Forecast. Douglas Harper. https://www.etymonline.com/word/forecast, available 01.10.2021.

33. Online Etymology Dictionary (2001-2021). Head. Douglas Harper. https://www.etymonline.com/word/head, available 11.08.2021.

34. Online Etymology Dictionary (2001-2021). Lead. Douglas Harper. https://www.etymonline.com/word/lead, available 11.08.2021.

35. Online Etymology Dictionary (2001-2021). Leadership. Douglas Harper 2001-2021, https://www.etymonline.com/word/leadership, available 08.08.2021.

36. Online Etymology Dictionary (2001-2021). Manage. Douglas Harper. https://www.etymonline.com/word/manage, available 11.08.2021.

37. Online Etymology Dictionary (2001-2021). Motivate. Douglas Harper. https://www.etymonline.com/word/motivate, available 01.10.2021.

38. Online Etymology Dictionary (2001-2021). Motive. Douglas Harper. https://www.etymonline.com/word/motive, available 01.10.2021.

39. Online Etymology Dictionary (2001-2021). Regulate. Douglas Harper. https://www.etymonline.com/word/regulate, available 01.10.2021.

40. Online Rechnik (2021). Командир. OnlineRechnik.com. http://www.onlinerechnik.com/duma/%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D1%80, available 11.08.2021.

41. Online Rechnik (2021). Ръководител. OnlineRechnik.com. http://www.onlinerechnik.com/duma/%D1%80%D1%8A%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB, available 11.08.2021.

42. Online Rechnik (2021). Управител. OnlineRechnik.com. http://www.onlinerechnik.com/duma/%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB, available 11.08.2021.

43. Vocabulary (2001-2021). Manager. Vocabulary.com, Inc. https://www.vocabulary.com/dictionary/manager, available 11.08.2021.

44. webster.com/dictionary/organization, available 01.10.2021.

45. Yukl, Gary A. (2013). Leadership in organizations 8th ed. Pearson Education Inc. publishing as Prentice Hall.